

# Artikel om presidentvalet i Brasilien

**Text nedan skriven av Anders Fredriksson, för Axess Magasin, färdigställd 2022-08-15**

På papperet står presidentvalet i Brasilien den 2 oktober mellan två tydliga huvudalternativ: den sittande presidenten Jair Bolsonaro med sin värdekonservativa agenda och den förre presidenten, Luiz Inácio Lula da Silva, en vänsterkandidat med traditionellt fokus på omfördelning och sociala program. (Om ingen kandidat får mer än 50 procent den 2 oktober fortsätter de två huvudkandidaterna till en andra runda fyra veckor senare.)

Bilden av två tydliga alternativ kompliceras dock av den triangulering som parterna ägnar sig åt för att dra till sig väljare i mitten på den ekonomisk-politiska skalan. I Bolsonaros fall handlar det om att öka omfattningen av det inkomsttransfereeringsprogram som förser den fattigaste fjärdedelen av befolkningen med en typ av basinkomst. Genom extraordinära krisåtgärder har detta program utökats ytterligare ett par månader före valet. Rent politiskt vill Bolsonaro öka sitt stöd i de delar av landet – framförallt i det folkrika nordöstra Brasilien – som traditionellt röstar på Lulas Arbetarparti. Lula har å sin sida utsett delstaten São Paulos tidigare guvernör Geraldo Alckmin till vicepresidentkandidat. Alckmin och dennes parti var Lulas huvudmotståndare i presidentvalet 2006 (och vid många andra tillfällen), nu är istället Lula och Alckmin i koalition. Alckmin tros kunna tillföra röster från den folkrikaste delstaten São Paulo och från de jordbruksdelstater där Bolsonaro har ett starkt stöd.

Ett viktigt faktum är också att respektive kandidats kärnväljare endast utgör ungefär en fjärdedel av väljarkåren. I dessa två grupper ("bolsonaristas" och "lulistas") och den polariserade miljön därikring ogillar Bolsonaros kärnväljare mycket starkt Lula och Arbetarpartiet och dess historik, och vice versa. Kvar finns hälften av väljarkåren som, i olika grad, ogillar båda kandidaterna.

Många av de väljare som varken tilltalas av Bolsonaros värdekonservatism eller de korrupsionsskandaler som uppdagades under Arbetarpartiet torde ändå kunna enas om värdet i de gradvisa landvinningar som gjordes under perioden 1985–2010: demokratiseringen efter militärdiktaturen, en makroekonomisk stabilisering efter en lång period av mycket hög inflation, förbättrade levnadsvillkor för miljontals fattiga, framväxten av en "ny medelklass", ökade möjligheter till universitetsstudier och utlandsresor, i perioder minskat gatuvåld osv. Dessa "medelklasspreferenser" finns idag de facto inte representerade i form av en politisk mittenkandidat. Utanför det strikt politiska spektret är många aktörer i civilsamhället troligtvis mest associerade med Arbetarpartiet och Lula, snarare än med en mittenfåra, och dessa aktörer undgår därmed inte polariseringen.

På senare tid har dock specifika initiativ tagits, i form av upprop att "stå upp för demokratin", undertecknade av jurister, ekonomer, företagare och kulturpersonligheter, utan att specifikt citera Bolsonaro. Det återstår att se om sådana upprop blir en balanserande kraft eller om de blir polariserande. I slutänden är dock varken dessa initiativ från civilsamhället, eller de övriga presidentkandidater som ställer upp i valet, en politisk mittenkraft som representerar ett alternativ till Bolsonaro eller Lula.

En positiv tolkning av att det finns en tredje stor grupp väljare är att detta kan komma att lägga band på den mest extrema retoriken. Fram till oktober kommer det att vara mycket fokus, från Bolsonaro's anhängare, på huruvida valet kommer att gå rätt till. Presidenten har sedan länge försökt diskreditera de juridiska institutionerna och har etablerat ett narrativ om att man inte kan lita på Brasiliens elektroniska valurnor, att dessa kan manipuleras via internet, att valmyndigheten är partisk et cetera. Några bevis för Bolsonaro's påståenden, från de 25 åren som valurnorna har använts, har dock inte presenterats.

Miljön kring de två huvudkandidaterna är alltså polariserad och alla förväntar sig en hätsk valrörelse. Vissa bedömare utesluter inte våld. Det finns också en diskussion om hur de stora sociala medieplattformarna bör och kommer att agera under valet. Vilka andra utvecklingar, modererande faktorer och röster finns, som kan påverka utfallet, både i valet och därefter?

En viktig faktor i valet är alltså ekonomin. Många väljare kan komma att rösta primärt efter hur de tror att kandidaterna kan hantera den aktuella ekonomiska situationen. Även om konsumenter påverkas negativt av högre priser på mat och bensin, och jordbruket påverkas negativt av högre priser på insatsvaror såsom gödningsmedel (från bland annat Ryssland), finns motverkande faktorer. En traditionell brasiliansk exportprodukt, kaffe, har ett idag dubbelt så högt världsmarknadspris som under perioden 2015–2020. Viktigare för exportintäkterna och ekonomin i stort är dock produkter som järnmalm och olja, soja och majs. Dessa och andra råvaru- och jordbruksprodukter har också höga priser. Prisökningarna skedde delvis under pandemin och kan i vissa fall förstärkas av Rysslands invasion av Ukraina. Den brasilianska ekonomin bör därför kunna gynnas över lag, även om fördelningsaspekter – i en tid då fattigdomen kan komma att öka – blir mycket viktiga.

Även om industripolitiken skulle skilja sig åt mellan en höger- och en vänsterpresident, bör Brasilien också på sikt vara relativt väl positionerat inom flera olika industrisektorer, såsom oljeutvinning till havs, högteknologiskt jordbruk (dessa två sektorer är redan idag framstående), bilfabriker för elbilar (här behövs en omställning från dagens produktion), därtill tillhörande metallutvinning, vind- och solkraft, och mjukvaruutveckling relaterat till konsumentprodukter och konsumentbeteenden. Trenden med ”nearshoring” (att producera närmare hemlandet, i detta fall närmare USA) skulle potentiellt också kunna gynna Brasilien, även om landet inte är ett förstaval idag och ett byte på presidentposten troligen skulle gynna handelsrelationerna.

Utöver ekonomiska faktorer bör Brasiliens institutioner kunna vara en modererande faktor i valet. Visserligen är förtroendesiffrorna för framförallt kongressen och de politiska partierna mycket låga. Många bedömare är dock ense om att Brasilien har en någorlunda väl fungerande maktdelning mellan presidentämbetet, kongressen och högsta domstolen, och relativt självständiga institutioner (detta trots att mycket kan förbättras i hur kongressen fungerar). Till skillnad från nyliga erfarenheter i flera latinamerikanska och europeiska länder har exempelvis en utveckling med en stor politisering av högsta domstolen inte skett.

Det finns en diskussion mellan akademiker, press och andra aktörer om att högsta domstolen, i sin roll att upprätthålla konstitutionen från 1988, är för interventionistisk. En diskussion om gränserna mellan exekutiv, lagstiftande och dömande makt har också accentuerats i samband med korruptionsskandalen i oljebolaget Petrobras, riksätten mot Lulas efterträdare Dilma Rousseff, och nu under Bolsonaro. Dessa diskussioner innebär dock inte att den grundläggande tredelningen av makt för närvarande skulle vara hotad, utan kan snarare vara ett tecken på en i grunden fungerande demokrati (och en fri press). Ett exempel på en

fungerande institution är just valmyndigheten, som formellt tillhör den juridiska sfären. I ett av världens största och folkrikaste länder har den nationella, sammanhållna, valprocessen fungerat väl.

En annan typ av maktindelning är den mellan den federala nivån, Brasiliens 27 delstater och de 5 570 kommunerna. Under pandemin gick exempelvis många delstater före och införde mer restriktiva åtgärder än vad presidenten förespråkade, och också många andra politiska beslut fattas snarare på delstatlig än på federal nivå. Utvecklingen på lokal nivå kan därför vara mer beroende av lokala politiska och ekonomiska faktorer än av vem som vinner presidentvalet.

Till ovanstående måste Brasiliens kongress tas med i beräkningarna. Kongressledamöterna tenderar dels att gynna projekt som innebär synliga investeringar i sina hemkommuner och regioner, dels att ingå koalitioner med vissa särintressen, exempelvis storjordbruken. Detta sedan länge och av historiska skäl etablerade modus operandi leder till att politiken sällan är speciellt ideologisk, och den försvårar strukturella reformer som exempelvis kan stärka miljön, minska den byråkrati som hämmar produktivitets- och innovationstillväxt hos företag, och förändra skattesystemet.

Bolsonaros presidentperiod har inte förbättrat kongressens sätt att fungera, utan tendenserna ovan har snarare förstärkts. Den federala budgeten har också blivit mindre transparent. Visserligen antogs en pensionsreform i början av mandatperioden, men strukturella reformer har sedan, i stort, uteblivit. Utmaningen att genomföra strukturella reformer som på lång sikt kan gynna landet är densamma, oavsett vem som vinner valet.